

Katarzyna Dyjach

Zróżnicowanie rozwojowe jako kryterium klasyfikacji typologicznej regionów

---

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 46/2,
57-69

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katedra Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

KATARZYNA DYJACH

*Różnicowanie rozwojowe jako kryterium klasyfikacji
typologicznej regionów*

Differences in development as a criterion for typological classification of regions

Słowa kluczowe: region ekonomiczny, różnicowanie rozwojowe, klasyfikacja regionów ekonomicznych

Keywords: economic region, differences in development, classification of economic regions

Wstęp

Pojęcie regionu, choć od dosyć dawna funkcjonuje w literaturze przedmiotu i praktyce gospodarczej, jest zaliczane do najbardziej dyskusyjnych i wieloznacznych¹. Jego wielorakie rozumienie stanowi konsekwencję braku „obiektywnego podziału regionalnego, który byłby zamknięty i usystematyzowany”². Wprowadza to do literatury pewien chaos pojęciowy i metodologiczny, skutkując wyznaczaniem odmiennych ilościowo i jakościowo jednostek przestrzennych.

---

¹ Por. m.in.: S. Korenik, *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*, CeDeWu, Warszawa 2011, s. 9–20; W. Kosiedowski, *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008, s. 17–29. R. Domański, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2006, s. 22–26.

² Z. Strzelecki: *Polityka regionalna*, [w:] Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, PWN, Warszawa 2008, s. 79.

Spotykana w literaturze niejednoznaczność pojęć oraz próba wyeliminowania występujących nieporozumień terminologicznych stały się przesłanką podjęcia rozważań pojęciowych stanowiących cel artykułu. W ich ramach objaśniono pojęcia regionu i regionu ekonomicznego oraz omówiono główne typy regionów ekonomicznych, wyodrębnione ze względu na zróżnicowanie rozwojowe. Wybór kryterium klasyfikacji typologicznej regionów nawiązujący do poziomu i dynamiki ich rozwoju podyktowany został istotnymi walorami poznawczymi, jak również aplikacyjnymi tej klasyfikacji.

1. Pojęcie regionu w teorii i praktyce

Słowo region wywodzi się od łacińskiego *regio*, co literalnie oznacza (1) ruch w określonym kierunku, ale też (2) okolicę, krainę, dzielnicę³. Współcześnie pojęcie to, które w zbliżonej formie weszło do wielu języków, używane jest w drugim znaczeniu łacińskiego słowa. Najwcześniejsze koncepcje regionu powstały na gruncie geografii. Według klasycznej definicji, autorstwa D. Whittleseya „region to różniący się od innych fragment powierzchni ziemi”⁴. Do tej definicji nawiązuje większość tradycyjnych ujęć, podkreślając, że region jest obszarem o mniej lub bardziej wyraźnych granicach oraz pewnym rodzajem wewnętrznej jednorodności lub spójności, które to cechy wyróżniają go na tle pozostałych obszarów⁵. Kryteria wyróżnienia regionów mogą być różne: od naturalnych cech obszarów (przyrodniczo-geograficznych), po cechy nabyte (antropogeniczne – stanowiące wynik działalności człowieka)⁶. Dlatego też ogólnym pojęciem regionu mogą być określane obszary wyznaczone historycznie czy kulturowo, wyodrębnione administracyjnie, według kryteriów politycznych czy określające przestrzeń ekonomiczną⁷. Różnorodność istniejących

---

³ S. Korenik, *Dysproporcje w rozwoju regionów Polski – wybrane aspekty*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oscara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 50.

⁴ D. Whittlesey, *The regional concept and regional method*, [w:] P. E. James, C. F. Jones (red.), *American Geography – Inventory and Prospect*, New York, 1954. Za: I. Sagan, *Teorie rozwoju regionalnego i ich praktyczne zastosowanie*, [w:] G. Gorzelak, A. Tucholska (red.), *Rozwój, region, przestrzeń*, EUROREG. MRR, Warszawa 2007, s. 91.

⁵ *Ibid.*, s. 91.

⁶ D. Stawasz (red.), *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 56–57.

⁷ I. Pietrzyk, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2000, s. 213.

definicji znacznie utrudnia prawidłową interpretację używanych określeń. Znakomitym tego przykładem są następujące pojęcia określające region jako⁸:

– „geograficzną i środowiskową całość wyznaczoną przez naturalne bariery;

– społeczny system kulturalnych, politycznych i ekonomicznych interakcji;

– zorganizowany system współpracy kulturalnej, ekonomicznej, politycznej lub militarnej, zinstytucjonalizowany przez wielostronne organizacje regionalne;

– społeczność obywatelską wyrastającą ze wspólnego katalogu wartości, kultury i komunikacji społecznej;

– historycznie ukształtowaną odmienną tożsamość występującą w roli politycznego aktora wyposażonego w określony poziom legitymizacji”.

Sytuację komplikuje dodatkowo odnośnienie pojęcia regionu do różnej skali przestrzennej. Regionem może być zarówno część kraju, cały kraj bądź grupa krajów (tzw. region międzynarodowy). Bywa też, że chcąc podkreślić to zróżnicowanie, używa się określeń wartościujących, takich jak: megaregion, makroregion, region, mezoregion, subregion, mikroregion⁹. Określenia te nie posiadają jednak precyzyjnych definicji i są używane są dość dowolnie, co nie ułatwia prac nad rozpoznaniem problematyki związanej z regionem.

Kompromisem pomiędzy różnymi ujęciami regionu wydaje się definicja, która precyzuje znaczenie pojęcia regionu w następujący sposób: „region to terytorium, które z geograficznego punktu widzenia stanowi wyraźną całość, bądź stanowi kompleks terenów, które tworzą zamkniętą całość, a których ludność charakteryzują określone wspólne elementy, przy czym chciałaby ona utrwalić i rozwinąć pewne wynikające z nich właściwości, aby pobudzić postęp kulturalny, społeczny i gospodarczy”¹⁰.

Z ekonomicznego punktu widzenia regionem określa się obszar wyodrębniony na podstawie kryteriów gospodarczych, funkcjonalnie związany z całą gospodarką narodową oraz posiadający określony profil gospodarczy¹¹. Stanowiąc kategorię ekonomiczną, region występuje w trojakim znaczeniu: jako

⁸ K. Szczerski, *Region w polityce europejskiej. Elementy analizy politologicznej*, [w:] J. Woźniak (red.), *Polskie regiony a fundusze Unii Europejskiej*, Kraków 2001, s. 108.

⁹ W. Kosiedowski, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰ Community Charter for Regionalization. OJ Nr C 326, 19 grudnia 1988. Za: A. Kłysik-Uryszek, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu. Teoria i praktyka*. CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2010, s. 12.

¹¹ J. Leśniak, *Planowanie przestrzenne*, PWN, Warszawa 1985, s. 278.

obiekt poznania, przedmiot badania oraz narzędzie działania¹². Takie ujęcie wydaje się niezwykle przydatne dla celów badania i diagnozy zróżnicowań regionalnych większych przestrzeni ekonomicznych. Pozwala bowiem na wykorzystywanie pojęcia regionu ekonomicznego do celów poznawczych (kiedy chodzi o podział przestrzeni ekonomicznej na regiony, a więc ich delimitację i opis), badawczych (polegających na opracowaniu metodycznych podstaw dla badań i studiów regionalnych) oraz aplikacyjnych (służących formułowaniu przesłanek, wniosków i rekomendacji dla polityki społeczno-gospodarczej czy regionalnej)¹³. Takie wielostronne, lecz wyłącznie przedmiotowe ujmowanie regionu ekonomicznego (jako obszaru, przestrzeni), wydaje się nieadekwatne do nowych realiów społeczno-gospodarczych. W związku z tym zwraca się uwagę na konieczność postrzegania regionu ekonomicznego także jako podmiotu, jednostki gospodarującej, tj. uczestnika procesów rynkowych. Regiony ekonomiczne, stając się podmiotami w gospodarkach, konkurują ze sobą, kooperują i współpracują¹⁴.

Pojęcie regionu ekonomicznego popularne w szczególności na gruncie geografii ekonomicznej i gospodarki regionalnej doczekało się wielu rozważań definicyjnych. Mnogość występujących podejść i propozycji stała się przesłanką ich podziału na definicje starsze i nowsze. Pierwsze z nich istotę regionu ekonomicznego upatrywały głównie w specjalizacji produkcyjnej zlokalizowanego na danym obszarze kompleksu produkcyjnego¹⁵. Natomiast nowsze propozycje podkreślają szeroki, tj. kompleksowy charakter regionu¹⁶. Obecnie zaś szczególny nacisk kładzie się na nowoczesne, innowacyjne podejście do istoty regionu i jego rozwoju, które zaowocowało m.in. wypracowaniem pojęcia regionu uczącego się¹⁷.

---

¹² K. Dziewoński, *Teoria regionu ekonomicznego*, „Przegląd Geograficzny” t. XXXIX, z. 1. PWN, Warszawa 1967, s. 34. Za: A. M. Kowalski, *Polityka regionalna w UE, w Irlandii i Wielkiej Brytanii w latach 1989–2006*, „Monografie i Opracowania” 550, SGH, Warszawa 2008, s. 14.

¹³ K. Kuciński, *Podstawy teorii regionu ekonomicznego*, PWN, Warszawa 1990, s. 16.

¹⁴ S. Korenik, *Region ekonomiczny...*, *op. cit.*, s. 11–12.

¹⁵ Przykładem mogą tu być propozycje definicyjne autorów tak zasłużonych dla rozpoznania problematyki związanej z regionem, jak: K. Dziewońskiego, A. Fajferka, K. Secomskiego, B. Winiarskiego, J. Leśniaka i in.

¹⁶ Pojęcie regionu kompleksowego wprowadził do literatury K. Kuciński; por.: K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna. Zarys Teoretyczny*, SGH, Warszawa 2004, 179–182.

¹⁷ W. Kosiedowski, *op. cit.*, s. 20–22.

Wśród definicji regionu ekonomicznego za najbardziej reprezentatywną należy uznać propozycję R. Domańskiego¹⁸, który przez region ekonomiczny rozumie „ukształtowany lub kształtujący się układ ekonomiczny, którego elementy powiązane są między sobą i ze środowiskiem przyrodniczym relacjami współwystępowania i współzależności, a z otoczeniem zewnętrznym – relacjami współzależności o dużym nasileniu”¹⁹. Przytoczona definicja stanowi istotne uszczegółowienie ogólniejszego ujęcia regionu ekonomicznego zaproponowanego przez K. Kucińskiego, który mianem tym określa „stanowiący część większej całości i zdecydowanie z niej wyodrębniony, geograficznie zwarty zespół elementarnych jednostek przestrzennych, mających pewne wspólne lub uzupełniające się cechy”²⁰.

W zależności od tego, który człon definicji jest bardziej akcentowany, można wyodrębnić trzy podstawowe ujęcia regionu ekonomicznego: region strefowy, węzłowy oraz kompleksowy. Region strefowy, zwany inaczej powierzchniowym czy homogenicznym, stanowi obszar charakteryzujący się jednorodną lub prawie jednorodną strukturą gospodarczą, która wyraźnie odróżnia go od obszarów przyległych, np. tereny górskie, jednolitych upraw rolniczych itp. Z kolei region węzłowy obejmuje obszar powiązań lub ciężarów gospodarczych z ośrodkiem centralnym dla danego regionu, typowym przykładem są regiony wielkomiejskie. Region kompleksowy zaś to terytorialnie ukształtowany kompleks ekonomiczny o określonej specjalizacji produkcyjno-usługowej²¹. Przykładem służyć tu może region administracyjny (województwo), cechujący się długim okresem funkcjonowania w tych samych warunkach.

Różnorodność podejść do istoty regionu ekonomicznego skutkuje używaniem pojęcia do oznaczenia jednostek o różnym charakterze. Wśród nich najczęściej wymienianymi są²²:

- „jednostki terytorialne wyodrębnione dla celów analizy procesu rozwoju społeczno-gospodarczego w wymiarze terytorialnym,
- jednostki stanowiące określone całości (systemy) przestrzenno-gospodarcze ukształtowane w procesie terytorialnego podziału pracy,

¹⁸ Jest to jedna ze starszych definicji, lecz wydaje się, że wciąż nie traci na aktualności. Jak zauważa W. Kosiedowski współczesna literatura, tak krajowa jak i zagraniczna, mniej uwagi poświęca formalno-delimitacyjnym kwestiom, a właśnie koncepcjom tzw. regionu otwartego. *Ibid.*, s. 22.

¹⁹ R. Domański, *Kształtowanie się otwartych regionów ekonomicznych*, PWN, Warszawa 1972, s. 7.

²⁰ K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna...*, *op. cit.*, s. 175.

²¹ *Ibid.*, s. 176.

²² W. Kosiedowski, *op. cit.*, s. 23.

– różnego rodzaju obszary wyróżniające się występowaniem specyficznych zjawisk społeczno-gospodarczych,

– jednostki podziału terytorialno-administracyjnego utworzone dla celów zarządzania publicznego oraz polityki społeczno-gospodarczej i regionalnej”.

Ze względu na aplikacyjne podejście do regionu najczęściej wykorzystywany do celów polityki regionalnej jest ostatni z wymienionych typów regionu. Praktyka narzuca bowiem potrzebę jednoznacznego rozumienia terminu i ścisłego wyznaczenia jego granic. Tak więc, celem uniknięcia niejasności w interpretowaniu pojęcia, przyjmuje się, że regionem jest jednostka podziału terytorialno-administracyjnego mieszcząca się bezpośrednio pod szczeblem centralnym. Utożsamianie regionu z jednostką terytorialną znajduje usprawiedliwienie głównie w możliwości gromadzenia danych statystycznych, a także w praktycznych walorach wyników badań prowadzonych w tym przekroju, które mogą być przydatne dla realizacji polityki społeczno-gospodarczej czy regionalnej. Przeciwno takiemu identyfikowaniu regionu istnieje także opozycja. Podkreśla się w niej, że głównym wyznacznikiem podziału regionalnego powinny być obiektywne więzi, występujące na różnych płaszczyznach, które często nie odpowiadają podziałom terytorialnym²³.

Różnorodność struktur terytorialnych typu regionalnego występujących w Unii Europejskiej zdeterminowała konieczność przyjęcia przez państwa członkowskie wspólnej terminologii statystycznej, w której pojęcie regionu występuje jako kategoria sztuczna obejmująca pewien umowny system terytorialny. Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (Nomenclature of Units for Territorial Statistics – NUTS)²⁴, stanowi system regionów statystycznych sklasyfikowanych na pięciu poziomach. Opiera się on na istniejących w poszczególnych krajach członkowskich podziałach terytorialno-administracyjnych. Jednostki NUTS mają charakter umowny i są wykorzystywane do celów statystycznych (zbierania danych dla Eurostatu), a także do podziału środków z funduszy europejskich pomiędzy państwa członkowskie UE. Trzy poziomy tej klasyfikacji wraz z kryteriami ich wydzielenia zostały zaprezentowane w tabeli 1.

---

²³ M. Maciołek, *Region – problemy z definicją, nieporozumienia i zagrożenia*, „Wspólnota” 1991, nr 36, s. 16. Za: J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu.PL, Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007, s. 40.

²⁴ Por. Rozporządzenie (WE) Nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (Dz. U. L. 154 z 21 czerwca 2003 r.).

Dodatkowo w państwach członkowskich wyróżnia się dwa poziomy lokalne tzw. lokalne jednostki administracyjne LAU 1 i LAU 2 (LAU – Local Administrative Units). Poziomy te często zwyczajowo nazywane są odpowiednio NUTS IV oraz NUTS V.

Tabela 1. Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych – NUTS

Poziom	Opis
NUTS 1	region najwyższego szczebla obejmujący obszar zamieszkały przez 3-7 milionów ludzi, stanowi obszar całego państwa członkowskiego lub jego dużą część (w przypadku kraju o większym terytorium), np. niemieckie landy czy polskie makroregiony; obecnie w UE wyróżnia się 79 jednostek tego typu, w tym sześć w Polsce*,
NUTS 2	jednostka uznawana na właściwy podmiot działań w ramach polityki regionalnej; najczęściej wykorzystywana, obejmuje obszar zamieszkały przez 800 tys. do 3 milionów ludzi (np. hiszpańskie regiony lub polskie województwa); aktualnie liczba regionów tego poziomu w UE wynosi 268,
NUTS 3	podregiony (subregiony), obszary zamieszkałe przez 150-800 tys. ludzi (np. francuskie departamenty, niemieckie powiaty czy w Polsce podregiony -zgrupowanie kilku powiatów).

* Są to tzw. makroregiony: wschodni, północny, północno-zachodni, centralny, południowy, południowo-zachodni.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: A. Kłysik-Uryszek, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu. Teoria i praktyka*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2010, s. 13

W odróżnieniu od jednostek regionalnych, jednostki lokalne nie są tak szeroko wykorzystywane w Unii Europejskiej, w związku z tym nie wszystkie kraje członkowskie zdecydowały się na ich wprowadzenie, pozostając przy trzystopniowej skali obejmującej poziomy NUTS 1–3.

W Polsce stosowany jest podział pięciostopniowy, gdzie²⁵:

NUTS 1 – makroregiony (grupujące województwa ²⁶) (6),	} poziom regionalny
NUTS 2 – regiony (województwa) (16),	
NUTS 3 – podregiony (zgrupowanie kilku powiatów) (66),	

²⁵ Por. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. z 2007 r. Nr 214, poz. 1573).

²⁶ Centralny (woj. łódzkie i mazowieckie), południowy (woj. małopolskie i śląskie), wschodni (woj. lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie), północno-zachodni (woj. wielkopolskie, zachodniopomorskie, lubuskie), północno-zachodni (woj. dolnośląskie, opolskie), północny (woj. kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie).

LAU 1 – powiaty i miasta na prawach powiatów (314+65),
LAU 2 – gminy, w tym gminy miejskie, będące miastami
na prawach powiatów (2478, w tym 65) } poziom lokalny

2. Klasyfikacja regionów według poziomu i dynamiki ich rozwoju

Regiony ekonomiczne, zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w praktyce, są poddawane różnego rodzaju klasyfikacjom mającym na celu uchwycenie ich specyfiki. Jako systemy społeczno-gospodarcze²⁷ charakteryzują się zróżnicowanym poziomem i tempem rozwoju, dlatego też najczęściej spotykanym kryterium ich klasyfikacji jest podział ze względu na zróżnicowanie rozwojowe. Stanowi ono podstawę do dwojakiego rodzaju ocen sytuacji regionów: po pierwsze stanu zasobów regionalnych (ujęcie statyczne), a po drugie zróżnicowanego tempa zachodzących w regionach procesów rozwojowych (ujęcie dynamiczne).

Uwzględniając stan, w którym znajdują się poszczególne gospodarki regionalne, można wyróżnić regiony rozwinięte i rozwijające się oraz opóźnione w rozwoju²⁸. Ten dychotomiczny podział, autorstwa B. Winiarskiego, jest najczęściej spotykany w literaturze. Jako kryterium klasyfikacyjne autor wziął pod uwagę stan zasobów regionalnych. Wobec czego regiony rozwinięte i rozwijające się zostały zdefiniowane jako te, które w procesie gospodarczym w racjonalny sposób wykorzystują dostępne na ich obszarze zasoby (naturalne, społeczno-demograficzne, gospodarcze, itp.). Z kolei, regiony opóźnione w rozwoju (nazywane inaczej regionami słabo rozwiniętymi czy zacofanymi) to regiony niewykorzystujące w całości dostępnych endogenicznych zasobów lub wykorzystujące je w nieefektywny i nieracjonalny sposób.

Uwzględniając regionalną specyfikę, regiony rozwinięte i rozwijające się oraz opóźnione w rozwoju można dalej klasyfikować, wprowadzając dodatkowe kryteria jakościowe. Pozwoli to na wskazanie podtypów regionów nawiązujących do ich charakterystycznych cech²⁹ (zob. tab. 2).

---

²⁷ Region ekonomiczny można rozważać również w ujęciu systemowym jako „realną jednostkę przestrzenną lub terytorialną, złożoną z różnych elementów powiązanych ze sobą”. Z. Chojnicki, *Region w ujęciu geograficzno-systemowym*, [w:] T. Czyż (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1999, s. 81.

²⁸ B. Winiarski, *Polityka regionalna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1976, s. 176.

²⁹ K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna...., op. cit.*, s. 185–186.

Tabela 2. Podział regionów według poziomu rozwoju – ujęcie statyczne

Typy regionów	Szczegółowe podziały
Rozwinięte i rozwijające się	<ul style="list-style-type: none"> – regiony rozwijające się dynamicznie i harmonijnie, – regiony dysponujące warunkami do przyśpieszenia procesu wzrostu, – regiony wymagające harmonizacji procesu rozwoju,
Opóźnione w rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> – regiony nierozwinięte wymagające aktywizacji (regiony nowych możliwości, oczekujące), – regiony depresji w podziale na: wymagające rekonstrukcji strukturalnej oraz wymagające generalnej rekonstrukcji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna. Zarys Teoretyczny*, SGH, Warszawa 2004, s. 185–186; J. Leśniak, *Planowanie przestrzenne*, PWN, Warszawa 1985, s. 279.

Pogłębienie typologii regionów umożliwia analiza w ujęciu dynamicznym, która uwzględni czynnik czasu. Biorąc pod uwagę tempo zachodzących w regionach procesów rozwojowych, wyróżnia się regiony o szybkim, średnim i niskim tempie wzrostu. W klasyfikacji tej kryterium podziału regionów stanowi przeciętne tempo wzrostu całego kraju. Tak więc, regiony o szybkim tempie wzrostu rozwijają się szybciej od średniego krajowego tempa wzrostu. Regiony rozwijające się w tempie zbliżonym do przeciętnego w skali całego kraju to regiony o średnim tempie wzrostu, a regiony wykazujące obniżoną dynamikę względem przeciętnej krajowej to regiony o niskim tempie wzrostu³⁰. Podobnie jak w ujęciu statycznym, tak i tutaj wyodrębnione typy regionów można dalej klasyfikować. Przykłady szczegółowych podziałów zostały zaprezentowane w tabeli 3.

Tabela 3. Typologia regionów według tempa ich rozwoju (ujęcie dynamiczne)

Typy regionów	Szczegółowe podziały
O szybkim tempie rozwoju	– regiony „lokomotywy rozwoju”, w których dynamika wzrostu sięga przedziału 6–10% rocznie i więcej,
O średnim tempie rozwoju	– regiony rozwijające się, które realizują kilkuprocentową stopę wzrostu gospodarczego,
Regiony o niskim lub ujemnym tempie rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> – regiony problemowe, w których PKB rośnie, ale tak wolno, że miejscowa społeczność w zasadzie tego nie odczuwa, – regiony stagnacji, w których tempo wzrostu PKB jest bliskie zeru, – regiony depresji (kryzysu), w których PKB obniża się w sensie absolutnym (tempo wzrostu jest ujemne).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Kosiedowski, *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008, s. 56

³⁰ B. Winiarski, *op. cit.*, s. 177.

Oba podejścia do oceny sytuacji regionów, czyli statyczne i dynamiczne nie są rozłączne. Jak pokazuje praktyka, zazwyczaj regiony o niskim tempie rozwoju są jednocześnie regionami opóźnionymi w rozwoju, problemowymi. Z kolei, tzw. lokomotywy rozwoju to z reguły regiony wysoko rozwinięte. Zestawienie obu kryteriów klasyfikacji regionów, tj. poziomu i dynamiki rozwoju pozwala na wyróżnienie przypadków łączących omawiane aspekty. Podziału regionów, który uwzględnia jednocześnie ich pozycję pod względem poziomu rozwoju w relacji do pozycji pod względem tempa rozwoju (pozycja jest wyznaczana przez relację do odpowiedniej średniej krajowej) dokonał L. Klaassen, wymieniając³¹:

- regiony wyżej rozwinięte i szybciej się rozwijające (obszar dostatku i dobrych perspektyw na przyszłość),
- regiony niżej rozwinięte i wolniej się rozwijające (obszary niedostatku, kryzysu),
- regiony niżej rozwinięte i szybciej się rozwijające (rozwijające się obszary upośledzone),
- regiony wyżej rozwinięte i wolniej się rozwijające (obszary dostatku w fazie upadku).

Przykłady regionów łączących ujęcie statyczne i dynamiczne klasyfikacji zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Jako kryterium różnicowania regionów w przedstawionych klasyfikacjach wykorzystywany jest regionalny PKB przypadający na jednego mieszkańca (ujęcie statyczne) i jego realna zmiana (ujęcie dynamiczne). Miernik ten stosunkowo dobrze przybliża poziom i dynamikę rozwoju regionów, pozwalając na określenie ich pozycji na tle innych jednostek w kraju czy grupie krajów. Mimo że nie jest to miernik doskonały (np. nie informuje o przyczynach występujących różnic), jednak ze względu na uniwersalny charakter cechuje go duża przydatność, szczególnie w wypadku zestawiania kilku jednostek. Przykładowo, posługując się PKB do określenia sytuacji polskich regionów (zarówno pod względem poziomu, jak i dynamiki ich rozwoju), można wyróżnić regiony (por. rys. 1):

- rozwinięte, o wysokim poziomie i dynamice rozwojowej (wyższe od średniej krajowej, zarówno poziom jak i dynamika³²), głównie mazowieckie,

---

³¹ L. Klaassen, *Area, economic and social redevelopment*, Paris, 1965. Za: Z. Szymła, *Podstawy badań rozwoju regionalnego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni” 2005, nr 3, s. 103.

³² Średnie tempo wzrostu PKB w kraju w latach 2004–2008 wynosiło 5,5%.

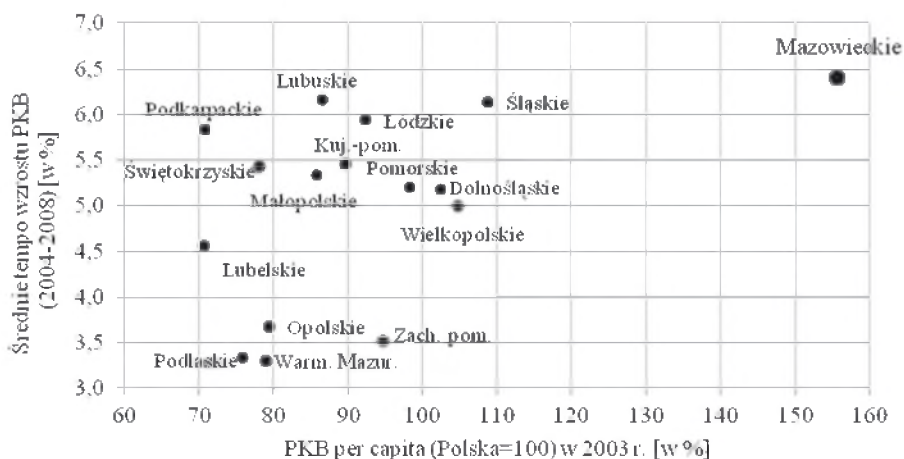
Tabela 4. Klasyfikacja regionów według poziomu i dynamiki ich rozwoju

Dynamika rozwoju	Poziom rozwoju		
	powyżej przeciętnego	przeciętny	poniżej przeciętnego
Powyżej przeciętnego	regiony wysoko rozwinięte, bogate, metropolitalne oraz wysoko wyspecjalizowane w produkcji nowoczesnej	rozwijające się regiony rozliczne	rozwijające się regiony peryferyjne
Przeciętny	centra gospodarcze, które nie rozwijają się dynamicznie	regiony o niesprecyzowanej pozycji – pomiędzy regionem problemowym a rozwiniętym	regiony peryferyjne o słabym potencjale rozwojowym
Poniżej przeciętnego	stare regiony przemysłowe	regiony z problemami strukturalnymi	regiony peryferyjne bez impulsów rozwojowych

Źródło: E. Irmen, M. Sinz, *Zur Wettbewerbsfähigkeit der Regionen in der Europäischen Gemeinschaft*, „Informationen zur Raumentwicklung” 1989, No. 8/9, s. 589–602. Za: A. Kłysik-Uryszek, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu. Teoria i praktyka*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2010, s. 47

- o wyższym poziomie rozwoju i niskiej dynamice rozwojowej, np. woj. zachodniopomorskie,
- o niższym poziomie rozwoju i wyższej dynamice, np. podkarpackie czy lubuskie,
- opóźnione w rozwoju, tj. o niższych od średniej krajowej zarówno poziomie, jak i dynamice rozwojowej, np. podlaskie, warmińsko-mazurskie.

Wartość lub zmiana regionalnego PKB stanowi obiektywne kryterium rozróżnienia regionów, lecz sama klasyfikacja regionów do grup nie jest już

Rys. 1. Dynamika rozwoju regionów w latach 2004–2008 na tle poziomu rozwoju w 2003 r.
Źródło: opracowanie własne

obiektywna. W praktyce bowiem sytuacja regionów jest oceniana na tle innych jednostek analogicznego szczebla w kraju lub grupie krajów (np. UE). Granicę wyznaczającą poszczególne typy regionów określa się na umownym poziomie, ustalając punkt odniesienia jako, np. średnią wartość (por. przykład) czy 75% przeciętnej wartości wyróżniającej cechy. Takie rozwiązanie ma swoje wady i zalety. Zdecydowaną zaletą jest łatwość dokonania podziału regionów, wadą zaś relatywizm i mała precyzja. Wysokie wartości wskaźników w danym kraju mogą okazać się bowiem niskimi na tle wyników regionów całej analizowanej grupy regionów³³.

Zakończenie

Pojęcie regionu, czy bardziej interesujące w tym opracowaniu pojęcie regionu ekonomicznego, nie jest jednoznaczne w literaturze przedmiotu i praktyce gospodarczej. Jak dotąd nie wypracowano jednej, powszechnie obowiązującej definicji. Wieloznaczność pojęcia prowadzi do różnych sposobów jego ujmowania, a literatura dostarcza w tym zakresie nazbyt wielu podejść i propozycji. Prowadzi to do sytuacji, że prawie każdy z autorów, definiując pojęcie regionu, posługuje się własnym słownictwem. Nie ułatwia to prac prowadzonych w celu rozpoznania problematyki związanej z regionem. Zatem, aby uniknąć nieporozumień, pojęciem regionu należy posługiwać się w jasno określonym kontekście.

Osobną kwestią jest typologia regionów ekonomicznych. Zaprezentowane podziały nie wyczerpują możliwości klasyfikacji regionu ekonomicznego, lecz ze względu na cel opracowania wydają się nawiązywać do najistotniejszych problemów z nim związanych. Ich aplikacyjny charakter wynika z faktu, że umożliwiają one określenie sytuacji konkretnego regionu, jego barier i szans, a w konsekwencji pozwalają na dobór odpowiednich metod dalszego rozwoju. Mogą zatem stanowić istotne wsparcie przy formułowaniu założeń polityki zarówno intra- jak i interregionalnej.

Bibliografia

- Chądzyński J., Nowakowska A., Przygodzki Z., *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2007.
Domański R., *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2006.

---

³³ A. Klysik-Uryszek, *op. cit.*, s. 21.

- Korenik S., *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*, CeDeWu.PL, Warszawa 2011.
- Kosiedowski W., *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008.
- K. Kuciński (red.), *Geografia ekonomiczna*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Kraków 2009.
- Stawasz D. (red.), *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- Strzelecki Z. (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Differences in development as a criterion for typological classification of regions

The aim of the article are conceptual considerations regarding economic regions and methods of their classification. The concepts of a region and that of an economic region are explained and the possibility of classification of economic regions due to differences in development is pointed out. The criterion of differentiation in development has become the basis for two kinds of regions' assessment: first, the state of their regional resources (static approach) and secondly, the pace of the processes of development occurring in the regions (dynamic approach). The presented divisions represent not only significant cognitive, but also adaptation advantages. Not only do they allow us to specify in detail the situation, problems and opportunities of a region, but consequently to adapt appropriate methods for further development, which is essential for conducting effective regional policy.